

*Curtea Constituțională
a Republicii Moldova*

str. Alexandru Lăpușneanu nr. 28,
Chișinău MD 2004,
Republica Moldova

SESIZARE

prezentată în conformitate cu art. 25 lit. g) din Legea nr. 317-XIII din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională și articolele 38 alin. (1) lit. g) și 39 din Codul Jurisdicției Constituționale nr. 502-XIII din 16 iunie 1995

12:15

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA		
Intrare Nr.	166a	
" 02 "	05	2023

I. AUTORUL SESIZĂRII

1. Reghina Apostoova, Marina Tauber, Denis Ulanov, Vadim Fotescu, Petru Jardan
2. Deputați în Parlament
3. bd. Ștefan cel Mare 105

II. OBIECTUL SESIZĂRII

Obiectul sesizării este:

- Hotărârea Parlamentului privind declararea vacanței unui mandat de deputat în Parlament nr. 92 din 27 aprilie 2023.

III. CADRUL NORMATIV PERTINENT

1. Constituția Republicii Moldova

Articolul 1

Statul Republica Moldova

(1) Republica Moldova este un stat suveran și independent, unitar și indivizibil.

(3) Republica Moldova este un **stat de drept**, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sînt garantate.

Articolul 4

Drepturile și libertățile omului

(1) Dispozițiile constituționale privind **drepturile și libertățile omului** se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte.

(2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale.

Articolul 6

Separația și colaborarea puterilor

În Republica Moldova puterea legislativă, executivă și judecătorească sînt separate și colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin, potrivit prevederilor Constituției.

Articolul 7

Constituția, Lege Supremă

Constituția Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nici o lege și nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică.

Articolul 8

Respectarea dreptului internațional și a tratatelor internaționale

(1) Republica Moldova se obligă să respecte Carta Organizației Națiunilor Unite și tratatele la care este parte, să-și bazeze relațiile cu alte state pe principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional.

(2) Intrarea în vigoare a unui tratat internațional conținând dispoziții contrare Constituției va trebui precedată de o revizuire a acesteia.

Articolul 20

Accesul liber la justiție

(1) Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime.

(2) Nici o lege nu poate îngreuna accesul la justiție.

Articolul 21

Prezumția nevinovăției

Orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată pînă cînd vinovăția sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării sale.

Articolul 26

Dreptul la apărare

(1) Dreptul la apărare este garantat.

(2) Fiecare om are dreptul să reacționeze independent, prin mijloace legitime, la încălcarea drepturilor și libertăților sale.

(3) În tot cursul procesului părțile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu.

(4) Amestecul în activitatea persoanelor care exercită apărarea în limitele prevăzute se pedepsește prin lege.

Articolul 38

Dreptul de vot și dreptul de a fi ales

(1) Voința poporului constituie baza puterii de stat. Această voință se exprimă prin alegeri libere, care au loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

(2) Cetățenii Republicii Moldova au drept de vot de la vârsta de 18 ani, împliniți până în ziua alegerilor inclusiv, excepție făcând cei puși sub interdicție în modul stabilit de lege.

(3) Dreptul de a fi aleși le este garantat cetățenilor Republicii Moldova cu drept de vot, în condițiile legii.

Articolul 60

Parlamentul, organ reprezentativ suprem și legislativ

(1) Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova și unica autoritate legislativă a statului.

(2) Parlamentul este compus din 101 deputați.

Articolul 62

Validarea mandatului de deputat

Curtea Constituțională, la propunerea Comisiei Electorale Centrale, hotărăște validarea mandatului de deputat sau nevalidarea lui în cazul încălcării legislației electorale.

Articolul 63

Durata mandatului

(1) Parlamentul este ales pentru un mandat de 4 ani, care poate fi prelungit, prin lege organică, în caz de război sau de catastrofă.

(2) Parlamentul se întrunește, la convocarea Președintelui Republicii Moldova, în cel mult 30 de zile de la alegeri.

(3) Mandatul Parlamentului se prelungește până la întrunirea legală a noii componente. În această perioadă nu poate fi modificată Constituția și nu pot fi adoptate, modificate sau abrogate legi organice.

(4) Proiectele de legi sau propunerile legislative înscrise pe ordinea de zi a Parlamentului precedent își continuă procedura în noul Parlament.

Articolul 68

Mandatul reprezentativ

- (1) În exercitarea mandatului, deputații sînt în serviciul poporului.
- (2) Orice mandat imperativ este nul.

Articolul 69

Mandatul deputaților

- (1) Deputații intră în exercițiul mandatului sub condiția validării.
- (2) Calitatea de deputat încetează la data întrunirii legale a Parlamentului nou ales, în caz de demisie, de ridicare a mandatului, de incompatibilitate sau de deces.

Articolul 70

Incompatibilități și imunități

- (1) Calitatea de deputat este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcții retribuite, cu excepția activității didactice și științifice..
- (2) Alte incompatibilități se stabilesc prin lege organică.
- (3) Deputatul nu poate fi reținut, arestat, percheziționat, cu excepția cazurilor de infracțiune flagrantă, sau trimis în judecată fără încuviințarea Parlamentului, după ascultarea sa.

Articolul 135

Atribuțiile

- (1) Curtea Constituțională:
 - a) exercită, la sesizare, controlul constituționalității legilor și hotărîrilor Parlamentului, a decretelor Președintelui Republicii Moldova, a hotărîrilor și ordonanțelor Guvernului, precum și a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte;
 - b) interpretează Constituția;
 - c) se pronunță asupra inițiativelor de revizuire a Constituției;
 - d) confirmă rezultatele referendumurilor republicane;
 - e) confirmă rezultatele alegerii Parlamentului și a Președintelui Republicii Moldova;
 - f) constată circumstanțele care justifică dizolvarea Parlamentului, demiterea Președintelui Republicii Moldova sau interimatul funcției de Președinte, precum și imposibilitatea Președintelui Republicii Moldova de a-și exercita atribuțiile mai mult de 60 de zile;
 - g) rezolvă cazurile excepționale de neconstituționalitate a actelor juridice, sesizate de Curtea Supremă de Justiție;
 - h) hotărăște asupra chestiunilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid.
- (2) Curtea Constituțională își desfășoară activitatea din inițiativa subiecților prevăzuți de Legea cu privire la Curtea Constituțională.

Articolul 140

Hotărârile Curții Constituționale

(1) Legile și alte acte normative sau unele părți ale acestora devin nule din momentul adoptării hotărârii corespunzătoare a Curții Constituționale.

(2) Hotărârile Curții Constituționale sînt definitive și nu pot fi atacate.

2. Legislația internațională

Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale

Articolul 6. Dreptul la un proces echitabil

1. Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărîrea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci cînd interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță atunci cînd, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției.

2. Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată pînă ce vinovăția sa va fi legal stabilită.

3. Orice acuzat are, în special, dreptul:

a) să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa;

b) să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale;

c) să se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de mijloace necesare pentru a plăti un apărător, să poată fi asistat în mod gratuit de un avocat din oficiu, atunci cînd interesele justiției o cer;

d) să întrebe sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării;

e) să fie asistat în mod gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere.

Articolul 7. Nici o pedeapsă fără lege

1. Nimeni nu poate fi condamnat pentru o acțiune sau o omisiune care, momentul în care a fost săvârșită, nu constituia o infracțiune, potrivit dreptului național sau internațional. De asemenea, nu se poate aplica o pedeapsă mai severă decât aceea care era aplicabilă în momentul săvârșirii infracțiunii.

2. Prezentul articol nu va aduce atingere judecării și pedepsirii unei persoane vinovate de o acțiune sau de o omisiune care, în momentul săvârșirii sale, era considerată infracțiune potrivit principiilor generale de drept recunoscute de națiunile civilizate.

Articolul 8. Dreptul la respectare a vieții private și de familie

1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora.

Articolul 13. Dreptul la un recurs efectiv

Orice persoană, ale cărei drepturi și libertăți recunoscute de prezenta convenție au fost încălcate, are dreptul să se adreseze efectiv unei instanțe naționale, chiar și atunci când încălcarea s-ar datora unor persoane care au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale.

Protocolul I

Articolul 3. Dreptul la alegeri libere

Înaltele părți contractante se angajează să organizeze, la intervale rezonabile, alegeri libere cu vot secret, în condițiile care asigură libera exprimare a opiniei poporului cu privire la alegerea corpului legislativ.

Protocolul 7

Articolul 4. Dreptul de a nu fi judecat sau pedepsit de două ori

1. Nimeni nu poate fi urmărit sau pedepsit penal de către jurisdicțiile aceluiași stat pentru săvârșirea infracțiunii pentru care a fost deja achitat sau condamnat printr-o hotărâre definitivă conform legii și procedurii penale ale acestui stat.

2. Dispozițiile paragrafului precedent nu împiedică redeschiderea procesului, conform legii și procedurii penale a statului respectiv, dacă fapte noi ori recent descoperite sau un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente sunt de natură să afecteze hotărârea pronunțată.

3. Nici o derogare de la prezentul articol nu este îngăduită în temeiul art.15 din convenție.

3. Cadrul normativ național pertinent.

Legea despre statutul deputatului în Parlament

Art.2. – (1) Deputatul este persoană oficială și reprezentant al puterii legislative supreme.

(2) În exercitarea mandatului, deputații sînt în serviciul poporului.

(3) Orice mandat imperativ este nul.

(4) Deputații intră în exercitarea mandatului din momentul alegerii, cu condiția validării lui ulterioare.

(5) Durata mandatului de deputat este de 4 ani. Acest termen poate fi prelungit în condițiile prevăzute de Constituție.

(6) Calitatea de deputat încetează la data întrunirii legale a Parlamentului nou ales, în caz de demisie, de ridicare a mandatului, de incompatibilitate sau de deces.

(6¹) Ridicarea mandatului de deputat are loc în caz de:

a) stabilire, prin actul de constatare rămas definitiv, a încheierii directe sau prin intermediul unei persoane terțe a unui act juridic, luării sau participării la luarea unei decizii fără soluționarea conflictului de interese real în conformitate cu prevederile legislației privind reglementarea conflictului de interese;

b) nedeplinire a declarației de avere și interese personale sau refuz de a o depune, în condițiile art.27 alin.(8) din Legea nr.132 din 17 iunie 2016 cu privire la Autoritatea Națională de Integritate;

c) dispunere de către instanța de judecată, prin hotărîre irevocabilă, a confiscării averii nejustificate

(7) În caz de demisie, de ridicare a mandatului, de incompatibilitate sau de deces, intervine vacanța mandatului de deputat.

(8) Cererea de demisie se prezintă Președintelui Parlamentului. Parlamentul, prin hotărîrea sa, va lua act de cererea de demisie a deputatului și va declara mandatul vacant.

(8¹) În cazurile menționate la alin.(6¹), la cererea Autorității Naționale de Integritate, ridicarea mandatului se hotărăște de Parlament, cu votul majorității deputaților aleși.

(9) În caz de deces, Comisia juridică, pentru numiri și imunități a Parlamentului va întocmi un raport. Parlamentul, prin hotărîrea sa, va lua act de raportul comisiei și va declara mandatul vacant.

(10) Mandatul vacant va fi atribuit supleantului imediat următor de pe lista partidului, organizației social-politice sau a blocului electoral pentru care a candidat deputatul al cărui mandat a fost declarat vacant. După declararea de către Parlament a vacanței mandatului de deputat, Comisia Electorală Centrală, în termen de 5 zile, va examina candidatura candidatului supleant imediat următor de pe lista concurentului electoral al cărui mandat a devenit vacant și o va înainta Curții Constituționale pentru validarea mandatului.

(11) Curtea Constituțională, în termen de 10 zile de la declararea vacanței mandatului de deputat, va valida următorul mandat.

(12) În caz de vacanță a mandatului de deputat ales în circumscripția uninominală, la sesizarea Parlamentului sau din oficiu, Comisia Electorală Centrală organizează alegeri noi în condițiile legii.

(13) Deputatul ales în urma alegerilor noi intră în exercițiul mandatului după validarea acestuia de către Curtea Constituțională și își exercită funcțiile pe durata mandatului Parlamentului.

Art.3. – Mandatul de deputat este incompatibil cu:

- a) funcția de Președinte al Republicii Moldova;
- b) funcția de membru al Guvernului;
- c) funcția de Avocat al Poporului, de Avocat al Poporului pentru drepturile copilului;
- c¹) funcția de ales local;

d) exercitarea oricărei alte funcții remunerate, inclusiv a funcției acordate de un stat străin sau organizație internațională, cu excepția activității didactice și științifice desfășurate în afara programului stabilit de Regulamentul Parlamentului.

Art.4. – Persoanele mandatate de Parlament cu misiuni temporare în organele centrale ale administrației de stat pot cumula exercitarea acestei misiuni cu mandatul de deputat pe o durată de cel mult 6 luni.

Art.5. – (1) Deputatul care se află în unul din cazurile de incompatibilitate prevăzute la art.3 va demisiona, în termen de 30 de zile de la data validării mandatului, din funcția incompatibilă cu mandatul de deputat. La fel se va proceda și în cazul apariției situației de incompatibilitate în condițiile art.4.

(2) Dacă deputatul care se află în unul dintre cazurile de incompatibilitate nu a respectat condițiile menționate la alin.(1), mandatul lui încetează de drept la expirarea termenului prevăzut la alin.(1).

Art.6. – (1) În decursul a 30 de zile de la validarea mandatului deputatul trebuie să declare Biroului permanent orice activitate extraparlamentară pe care va continua să o desfășoare.

(2) Schimbările survenite în activitatea deputatului în timpul exercitării mandatului se aduc la cunoștință Biroului permanent în cel mult 10 zile de la data apariției lor.

Art.7. – (1) La începutul fiecărei legislaturi, Comisia juridică, pentru numiri și imunități examinează declarațiile deputaților sub aspectul incompatibilității activității.

(2) La sesizarea Comisiei juridice, pentru numiri și imunități, deputatul care se află în unul din cazurile de incompatibilitate este obligat să facă ca incompatibilitatea să înceteze.

(3) În cazurile de incompatibilitate apărute pe durata unei legislaturi se va proceda în conformitate cu art.5 și art.6 alin.(2).

(4) Deputatul va depune, în condițiile legii, declarație de avere și interese personale.

(5) La începutul fiecărei legislaturi, Comisia juridică, pentru numiri și imunități, împreună cu organele fiscale, organizează controlul declarațiilor deputaților despre veniturile lor, care se impozitează conform Codului fiscal, și, în termen de cel mult 2 luni de la data depunerii declarațiilor, întocmește un raport, care urmează să fie aprobat de Parlament cu votul majorității deputaților prezenți.

(6) Declarațiile deputaților despre veniturile lor, care se impozitează conform Codului fiscal, depuse cu 3 luni înainte de expirarea mandatului, vor fi controlate, cu cel puțin o lună înainte de expirarea mandatului, de către Comisia juridică, pentru numiri și imunități împreună cu organele fiscale și, ca rezultat al controlului, se va întocmi un raport, care urmează să fie aprobat de Parlament cu votul majorității deputaților prezenți.

IV. CIRCUMSTANȚELE DE FAPT

Pe data de 27 aprilie 2023 Parlamentul Republicii Moldova a adoptat hotărârea nr. 92 privind declararea vacanței unui mandat de deputat în Parlament.¹

Conform art. 1 al acestei hotărâri s-a luat act de Decizia Curții de Apel Chișinău din data de 13 aprilie 2023, pronunțată în privința deputatului în Parlament, domnul Ilan Șor referitor la condamnarea acestuia.

La art. 2 se constată încetarea de drept a mandatului de deputat în Parlament a domnului Ilan Șor.

Potrivit art. 3 a fost declarat vacant un mandat de deputat în Parlament, care aparține Partidului Politic „ȘOR”.

În motivarea sa autorul dar și în raportului comisiei juridice se indică faptul că încetarea de drept al mandatului de deputat al lui Ilan Șor este necesară urmare a faptului că a fost adoptată o sentință definitivă și executorie de condamnare a deputatului de către Curtea de Apel Chișinău.

Temeiul juridic al acestei hotărâri este art. 69 alin. (2) și art. 120 din Constituție. De asemenea se menționează despre faptul că o hotărâre a instanței de apel este executorie din momentul adoptării în baza codului de procedură penală.

În continuare comisia face referire la hotărârea Curții Constituționale nr. 2/2015 pentru interpretarea art. 1. Alin. (3) combinat cu art. 69 și 70 din Constituție.

La final, autorii au argumentat cu speța din soluția Curții dată prin Decizia nr. 152a/2016 referitor la cazul mandatului deputatului Vlad Filat.

Cu referire la acest caz este necesar de menționat faptul că decizia Curții de Apel Chișinău din data de 13 aprilie 2023 este cu drept de atac la Curtea Supremă de Justiție, cale care, cu siguranță va fi folosită în termenii și condițiile legii.

La moment, în privința deputatului Ilan Șor nu există o decizie de condamnare irevocabilă.

¹ <https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/6432/language/ro-RO/Default.aspx>

Mai mult ca atât, în dispozitivul Deciziei Curții de Apel din 13 aprilie 2023, ca sancțiune complementară este menționat interzicerea ocupării unor funcții de conducere în sistemul bancar. Decizia respectivă nu interzice deținerea unor funcții publice.

Este important de menționat la acest capitol că referirile autorului și comisiei juridice la unele decizii ale Curții Constituționale sunt eronate și interpretate greșit. Mai ales dacă să vorbim despre o speță relevantă în cazul fostului deputat Vlad Filat și Decizia CC nr. 152a/2016. În cazul Filat, potrivit sentinței, condamnatului i s-a impus interdicția de ocupare a unor funcții publice iar în cazul punerii în executare a acestei decizii, poate fi pusă n discuție și problema ridicării sau încetării mandatului de deputat.

În cazul lui Ilan Șor nu există o asemenea interdicție și la acest capitol nu se pune problema executării unui asemenea capăt de cerere.

Astfel, constatăm irelevanța referințelor din actul contestat la art. 120 din Constituție ce ține de executarea unei hotărâri definitive judecătorești.

În speță se pune problema exclusiv la constituționalitatea încetării de drept, de fapt a ridicării înainte de termen, a mandatului de deputat în baza unei decizii judecătorești care încă nu este irevocabilă, poate fi contestată iar soluțiile instanței supreme pot fi diametral opuse instanțelor de fond și de apel.

V. ARGUMENTAREA PRIVIND INCIDENȚA DREPTURILOR PREVĂZUTE DE CONSTITUȚIE ȘI PRETINSELE ÎNCĂLCĂRI ALE LEGII SUPREME

Considerăm că prin adoptarea hotărârii nr. 92 din 27 aprilie 2023 privind declararea vacanței unui mandat de deputat în Parlament, legiuitorul a sfidat și a depășit cadrul constituțional, prezentei spețe, fiind incidente următoarele prevederi din Legea Supremă:

- Art. 1 alin. (3) – principiul legalității;
- Art. 6 – principiul separației puterilor în stat;
- Art. 20 și 119 – principiul accesului la justiție și dreptul la un recurs efectiv

- Art. 21 – prezumția nevinovăției;
- Art. 38 – dreptul de a fi ales;
- Art. 63 alin. (1) – durata mandatului;
- Art. 68 – reprezentativitatea mandatului;
- Art. 69 – încetarea/ridicarea mandatului.

Mai mul ca atât, consecințe negative care decurg din executarea actului contestat aduc atingere drepturilor fundamentale apărute de Convenția europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului, în special art. 6 (dreptul la un proces echitabil), art. 8 (dreptul la respectul vieții private), art. 4 protocolul 7 (dreptul de a nu fi pedepsit dublu).

1) Cu referire la respectarea **principiului unui stat de drept și al legalității** este necesar de remarcat următoarele.

Potrivit art. 69 alin. (2) din Constituție, *Calitatea de deputat încetează la data întrunirii legale a Parlamentului nou ales, în caz de demisie, de ridicare a mandatului, de incompatibilitate sau de deces*. Deci distingem clar din Legea Supremă cele 5 condiții exhaustive de încetare a mandatului de deputat: 1) întrunire legală a Parlamentului; 2) demisie; 3) ridicare a mandatului; 4) incompatibilitate și 5) deces.

Art. 2 alin. (6) din Legea despre statutul deputatului în Parlament reiterează aceleași condiții de încetare a mandatului deputat care sunt stabilite supra în Constituție. Totodată, alin. (6¹) din același articol din lege prevede expres care sunt cazurile de ridicare a mandatului. Nu există teme de ridicare a mandatului pe motiv de executare a unei hotărâri de judecată.

Vacanța mandatului de deputat se stabilește, conform alin. (7), art. 2 din lege doar pentru cazurile de demisie, ridicare a mandatului, incompatibilitate sau deces. Legea iarăși nu prevede posibilitatea survenirii vacanței mandatului de deputat pe motiv de condamnare.

La data de 27 aprilie 2023 Parlamentul a adoptat hotărârea de declarare a vacanței de deputat fără a avea vreun temei legal în acest sens. Referințele legale din actul contestat sunt irelevante.

Unica reglementare juridică a unor asemenea cazuri este descrisă în Hotărârea Curții Constituționale nr. 2/2015 cu privire la interpretarea Constituției, dar și această hotărâre a fost aplicată eronat și contrar concluziilor organului de jurisdicție constituțională. Mai jos vom aduce argumente suplimentare.

În asemenea circumstanțe constatăm că Parlamentul a adoptat o hotărâre care nu este bazată nici pe lege dar nici pe prevederile Constituției, fiind depășit un principiu fundamental – respectul pentru statul de drept, principiu garantat de art. 1 alin. (3) din Legea Supremă.

Dispozițiile art. 1 alin. (3) din Constituție consacră principiul statului de drept, ale cărui exigențe privesc scopurile majore ale activității statale, prefigurate în ceea ce este numit domnia legii, sintagmă ce implică subordonarea statului față de drept, asigurarea acelor mijloace care să permită dreptului să cenzureze opțiunile politice și, în acest cadru, să pondereze eventualele tendințe abuzive, discreționare ale structurilor etatice. Statul de drept asigură supremația Constituției, corelarea legilor și a tuturor actelor normative cu aceasta, existența regimului de separație a puterilor publice, care trebuie să acționeze în limitele legii, și anume în limitele unei legi ce exprimă voința generală. Statul de drept consacră o serie de garanții, inclusiv jurisdicționale, care asigură respectarea drepturilor și libertăților cetățenilor prin autolimitarea statului, respectiv încadrarea autorităților publice în coordonatele dreptului.

Statul de drept semnifică subordonarea statului față de lege. Nimeni – persoană fizică, juridică sau autoritate publică nu poate fi mai presus de lege. Principiul legalității are drept consecință obligativitatea respectării legilor inclusiv de către forul legislativ suprem al statului, această exigență fiind impusă nu doar indivizilor sau persoanelor juridice private, ci autorităților și instituțiilor publice. În măsura în care legalitatea vizează actele agenților publici, este important ca aceștia să acționeze în limita atribuțiilor care le-au fost acordate.

În cazul descris Parlamentul a ignorat prevederile legale și constituționale, nu s-a supus exigențelor impuse și a adoptat un act abuziv care depășește cadrul legal și constituțional și care încalcă grav drepturile fundamentale ale unui ales al poporului, fiind-și retras mandatul înainte de termen, un mandat reprezentativ, fără a avea careva atribuții la executarea unor hotărâri judecătorești și fără a aștepta o decizie irevocabilă pe caz.

Un element important al statului de drept este securitatea raporturilor juridice. În cazul în care actul contestat rămâne în vigoare și va produce efecte, adică în locul deputatului Șor va fi validat următorul candidat supleant, o eventuală casare (trimitere la rejudecare) de către Curtea Supremă de Justiție a sentinței nu va putea repara

(restabili) dreptul încălcat, nu va putea fi restabilit mandatul de deputat dat fiind că fapta deja va fi consumată iar o astfel de procedură legală de restabilire a mandatului nu există.

2) Prin adoptarea hotărârii contestate Parlamentul de fapt, a purces la o procedură de executare a deciziei de judecată chiar dacă nu are nicio tangență cu actul justiției și cu procesul de executare a unei decizii judecătorești executorii.

Parlamentul a adoptat hotărârea nr. 92 urmare a demersului Procuraturii Anticorupție care a informat despre decizia de condamnare a lui Ilan Șor. Este necesar de remarcat că în dispozitivul deciziei de judecată nu există nicio interdicție de ocupare a funcției publice pe viitor. În această decizie definitivă, instanța nu a indicat nicio acțiune care să fie de competența Parlamentului.

În pofida acestui fapt, Parlamentul contrar principiului constituțional al **separației puterilor în stat consfințit la art. 6 din Legea Supremă** și-a arogat competențe judiciare, a lărgit considerabil sancțiunea dictată de instanța de judecată, și practic a completat decizia prin sancțiunea de încetare/ridicare a mandatului de deputat. Această acțiune Parlamentul a exercita-o chiar dacă decizia instanței de apel poate fi atacată cu recurs și teoretic poate fi schimbată de instanța supremă. Deci Parlamentul și-a arogat competențe ale instanței de judecată și al organului de executare a sentințelor, fapt inadmisibil.

Menționăm, cu titlu de principiu că în Republica Moldova puterea legislativă, executivă și judecătorească sânt separate și colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin, potrivit prevederilor Constituției. Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova și unica autoritate legislativă a statului (art.60 alin.(1)).

Separația puterilor în stat în puterea legislativă, puterea executivă și puterea judecătorească presupune instituirea unui sistem de garanții, restricții și echilibre, care ar exclude posibilitatea dominării uneia dintre ele, ar asigura funcționarea autonomă a fiecărei ramuri a puterii, precum și colaborarea lor.

Definirea exhaustivă a circumstanțelor și scopului admiterii interferenței Parlamentului în procesul de desfășurare a justiției constituie un mecanism de excludere a abuzurilor unei puteri față de altă putere, precum și de asigurare a certitudinii juridice în procesul de exercitare a puterii de stat în condițiile unui regim democratic.

Fiind un principiu fundamental al statului de drept, separația puterilor are vocația să asigure evitarea concentrării întregii puteri în mâna unei singure autorități (de natură individuală sau colectivă). El presupune o distribuție a puterii, pentru a fi exercitată, unor instanțe diferite și independente, înzestrate cu atribute și prerogative de conducere. În cadrul competențelor ce le sunt conferite, fiecare putere (legislativă, executivă și judecătorească) deține și exercită o serie de atribuții aflate în afara oricărei imixțiuni reciproce. Potrivit principiului separației puterilor, nici una dintre cele trei puteri nu prevalează asupra celeilalte, nu se subordonează una alteia și nu își asumă prerogative specifice celorlalte (HCC nr. 23/2011).

3) Considerăm că acestui caz sunt incidente principiile constituționale ale **dreptului la acces la justiție și dreptul la un recurs efectiv garantat de art. 20 și 119 din Constituție.**

Potrivit sentinței și deciziei definitive ale Curții de Apel Chișinău în privința lui Ilan Șor nu a fost aplicată sancțiunea de indirectei de ocupare unor funcții publice/demnitate publică. Prin hotărârea Parlamentului de încetare/ridicare a mandatului și declararea vacanței funcției Ilan Șor este pus în fața unui fapt împlinit, cu mandatul obținut legal retras fără a exista o decizie irevocabilă în această privință. Procedura de validare a candidatului supleant este una foarte rapidă – în maxim 15 zile. Chiar dacă ulterior, instanța supremă va revizui sau schimba soluția pe caz, mandatul de deputat nu va mai putea fi restabilit, dat fiind că nu există o astfel de procedură.

În aceste condiții de fapt, prin această hotărâre abuzivă este încălcat un alt principiu fundamental constituțional – al accesului liber la justiție și la o cale efectivă de atac. O adresare ulterioară în instanță pe acest subiect va fi inadmisibilă și imposibilă, iar recursul depus va fi unul inefficient, dat fiind că Curtea Supremă nu va mai putea repara această greșală a Parlamentului. Despre ce cale de atac și acces la justiție poate fi vorba dacă o autoritate care nu are competențe în acest domeniu pune în executare imediată o sancțiune care nici nu este prevăzută prin actul judecătoresc, fără să aștepte cel puțin ca decizia de judecată să devină irevocabilă.

Căile de atac împotriva hotărârilor pronunțate de o instanță oferă părții în proces posibilitatea de a obține, înainte ca soluția dată litigiului să fi devenit definitivă sau irevocabilă, remedierea eventualelor erori de fapt sau de drept admise de instanța inferioară. În cadrul judecării în căile de atac, se presupune că erorile vor fi înlăturate. Sub acest aspect, căile de atac sunt considerate ca remedii procesuale. Controlul

judecătorească, pe care îl declanșează orice cale de atac, are un rol preventiv și reparator. Căile de atac ajută la preîntâmpinarea greșelilor, deoarece instanța care știe că activitatea jurisdicțională poate fi supusă controlului va fi mai atentă. Căile de atac ajută și la înlăturarea erorilor, la repararea nedreptăților care s-au comis.

Potrivit jurisprudenței CEDO, articolul 6 din Convenție instituie garanții procedurale care se extind atât asupra procedurii judiciare, cât și asupra etapelor ei precedente și următoare“. CEDO a admis, în jurisprudența sa, că în cazul când dreptul intern al unui stat prevede posibilitatea declarării unui recurs, această procedură trebuie să asigure respectarea garanțiilor prevăzute în art. 6. Modalitățile de aplicare a garanțiilor în cazul exercitării acestui drept trebuie să fie reglementate prin dreptul național. După cum a invocat Curtea de la Strasbourg în cauza *Monnell și Morris v. Regatul Unit*, trebuie să fie luată în considerație totalitatea procesului care se desfășoară în ordinea juridică internă, rolul teoriei și practicii instanțelor de apel sau recurs, precum și întinderea împuternicirilor lor și modalitatea în care interesele părților sunt prezentate și protejate în realitate în fața lor. În particular, legislația națională poate limita competența jurisdicției superioare doar la examinarea chestiunilor de drept.

O triplă ierarhizare a instanțelor judecătorești, în cadrul căreia hotărârea primei instanțe poate fi atacată mai întâi cu apel în fața unei instanțe superioare, iar apoi cu recurs în instanța de recurs, cu excepția hotărârilor judecătorești pentru care nu este prevăzută calea de atac apelul, ci doar recursul, oferă părților o mai puternică garanție a unei judecăți corecte.

Întrucât căile de atac reprezintă un control judiciar pentru instanță, ele sunt un stimulent de examinare a cauzelor cu maximă atenție și o frână împotriva arbitrarului și abuzului în stabilirea faptelor și aplicarea legii.

Potrivit art. 114 din Constituție, justiția se înfăptuiește, în numele legii, numai de instanțele judecătorești, instanțe care conform art. 115, sunt Curtea Supremă de Justiție, curțile de apel și judecătoriile. Curțile de apel și Curtea Supremă de Justiție asigură controlul judiciar al hotărârilor pronunțate de instanțele de fond, prin intermediul căilor de atac – apelul și recursul – modalitatea exercitării cărora este descrisă în codurile de procedură civilă și penală. Curtea a reamintit că și art. 6 par. 1 din Convenția Europeană garantează fiecărui individ dreptul de acces la o instanță. Potrivit Curții Europene, dreptul de acces la o instanță acoperă și dreptul de a

introduce apel sau recurs, în măsura în care astfel de căi de atac sunt reglementate de legislația națională (HCC 16/2013)

Dreptul la protecție juridică presupune existența unor garanții, care să permită realizarea lor, iar excluderea posibilității de a exercita căile de atac împotriva hotărârilor judecătorești limitează dreptul persoanei la apărarea juridică (HCC 7/2005).

Dreptul de acces la justiție poate implica limitări, inclusiv de ordin procedural, cu condiția ca acestea să fie rezonabile și proporționale cu scopul urmărit. (HCC 4/2016). În speța examinată, legiuitorul nu a motivat nicidecum rezonabilitatea și proporționalitatea introducerii unor astfel de limitări a căilor de atac.

Potrivit art. 13 din Convenția Europeană, orice persoană, ale cărei drepturi și libertăți recunoscute de prezenta Convenție au fost încălcate, are dreptul de a se adresa efectiv unei instanțe naționale, chiar și atunci când încălcarea s-ar datora unor persoane care au acționat în exercitarea atribuțiilor oficiale.

Scopul principal al art. 13 din Convenție este de a crește nivelul de protecție jurisdicțională oferit persoanelor care pretind existența unei presupuse încălcări a drepturilor omului. În acest sens, dreptul la un remediu efectiv este o condiție prealabilă esențială pentru o politică eficientă a drepturilor omului. În același timp, această dispoziție face trimitere la principiul subsidiarității, fiind unul dintre fundamentele de bază ale mecanismului Convenției europene. Autoritățile naționale au sarcina de bază de a garanta drepturile și libertățile consacrate de Convenție, în timp ce Curtea servește drept plasă de siguranță.

Căile de atac interne trebuie să fie sigure și reale nu numai în teorie dar și în practică. În repetate rânduri a fost subliniat faptul că în cazul în care statele nu reușesc să ofere remedii efective, persoanele vor adresa cereri pe adresa Curții, cereri care ar trebui să fie soluționate în primul rând în cadrul sistemului juridic național.

Statele contractante dispun de o anumită marjă de apreciere a modului în care aplică Convenția. Totodată, remediu prevăzut de art. 13 trebuie să fie unul „efectiv” atât în cadrul reglementărilor legale, cât și în practica de aplicare a acestora, în sensul

că exercitarea nu trebuie să fie obstrucționată de acte sau de omisiuni ale autorităților statale.

Necesitatea remediei prevăzută de art. 13 și regula epuizării căilor interne de atac prevăzută de art. 35 privesc existența, în sistemele naționale de drept ale statelor contractante, a unor căi de atac destinate să garanteze drepturile și obligațiile prevăzute de Convenție. În speța *Powell și Rayner v Regatul Unit*, Curtea a specificat că coerența acestui dublu sistem de protecție ar risca să sufere dacă art. 13 ar fi interpretat în sensul în care obliga legislatorul național să prevadă un remediu efectiv chiar și pentru o încălcare ce ar părea în baza art. 35 par. 1 ca fiind atât de neînsemnată, încât nu s-ar impune examinarea ei în fond.

Dreptul fiecărei persoane la un proces judiciar independent și imparțial este fundamental, fiind un element de bază al democrației și al statului de drept.

Potrivit art.20 din Constituție, orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime. Nici o lege nu poate îngreuna accesul la justiție.

Acest drept reprezintă o premisă și o reală garanție a respectării tuturor drepturilor omului consfințite în actele normative interne și internaționale.

Dreptul persoanei de a se adresa justiției este o condiție *sine qua non* în asigurarea eficienței exercitării drepturilor și libertăților sale.

Accesul liber la justiție este un principiu complex, cuprinzând mai multe raporturi juridice și drepturi fundamentale, prin care se poate garanta exercitarea lui deplină. În conexiune cu acest principiu este *dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești* competente împotriva actelor care violează drepturile legitime ale persoanelor, consacrat în art.20 din Constituție, și *dreptul la apărare*, reglementat de art.26 din Constituție, conform căruia fiecărei persoane în Republica Moldova i se garantează dreptul la apărare. Fiecare om are dreptul să reacționeze *independent*, prin mijloace legitime, la încălcarea drepturilor și libertăților sale.

Dreptul la un proces echitabil, reglementat de art.6 al Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale³ (în continuare – Convenția), exprimă dreptul fiecăruia la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter

civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa.

Afară de Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și actele normative interne ale statelor, dreptul la un proces echitabil este statuat de Declarația Universală a Drepturilor Omului (art.10), de Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (art.14 alin.(1)).

Protecția judiciară efectivă și completă poate fi realizată doar în condițiile unei adevărate independențe a puterii judecătorești, care este investită cu prerogativa de a asigura și restabili, prin intermediul *justiției*, ordinea juridică în statul de drept.

Orice activitate judiciară trebuie să se întemeieze pe anumite principii fundamentale menite să asigure caracterul unitar și coerența actului de justiție și, mai ales, realizarea drepturilor și intereselor legitime ale celor implicați în actul de justiție.

Republica Moldova, fiind membră a Consiliului Europei, ratificând Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, și-a asumat obligația de a garanta tuturor persoanelor aflate sub jurisdicția sa drepturile și libertățile proclamate de Convenție.

Conform art.1 din Convenție, statele sînt obligate să asigure drepturile și libertățile prevăzute în Convenție fiecărei persoane aflate sub jurisdicția lor. Această obligație presupune organizarea unui sistem juridic pertinent. Art.13 din Convenție prevede că „orice persoană, ale cărei drepturi și libertăți recunoscute de prezenta Convenție au fost încălcate, are dreptul să se adreseze efectiv unei instanțe naționale...”.

Aceste prevederi pun în valoare nu numai esența drepturilor protejate prin Convenție, dar și responsabilitatea care revine propriilor instituții ale statului în asigurarea exercitării drepturilor.

Astfel, sarcina primordială cu privire la aplicarea Convenției, parte integrantă a sistemului legal intern, revine instanțelor judecătorești naționale. În cadrul judecării cauzelor instanța urmează să verifice dacă legea sau actul ce va fi aplicat și care reglementează drepturile și libertățile garantate de Convenție este compatibil cu prevederile acesteia, iar în caz de incompatibilitate, instanța va aplica direct prevederile Convenției, menționînd acest fapt în hotărîrea sa.

Este relevantă și jurisprudența recentă a Înaltei Curți în acest aspect.

29. Cu privire la incidența articolului 20 din Constituție, Curtea a subliniat că acesta reglementează dreptul de acces liber la justiție și presupune că orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime. Dreptul de acces la un tribunal trebuie să fie unul practic și efectiv, nu teoretic și iluzoriu. Efectivitatea dreptului în discuție reclamă ca persoanele să beneficieze de o posibilitate clară și concretă de a contesta un act care constituie o ingerință în exercitarea drepturilor lor (HCC nr. 31 din 17 decembrie 2020, § 36; DCC nr. 106 din 1 iulie 2021, § 27).

31. Curtea a reamintit că condiția procesului echitabil trebuie înțeleasă ca o garanție pentru respectarea principiilor fundamentale ale unui proces judiciar, i.e. a principiului contradictorialității și a principiului dreptului la apărare, ambele instituind egalitatea deplină a părților în proces (a se vedea HCC nr. 22 din 6 august 2020, § 29).

32. Sub acest aspect, Curtea Europeană a reținut că principiul „egalității armelor” reprezintă un element al conceptului mai larg de proces echitabil și este strâns legat de principiul contradictorialității. Egalitatea armelor implică obligația ca fiecareia dintre părți să i se ofere o posibilitate rezonabilă de a-și prezenta cauza în condiții care să nu o plaseze într-o situație de net dezavantaj față de partea adversă (Regner v. Cehia [MC], 19 septembrie 2017, § 146).

4) Considerăm că tot acest proces contra deputatului și politicianului Ilan Șor nu este altceva decât o execuție publică și o pedeapsă dură aplicată de către puterea politică unui lider al opoziției. Numeroasele declarații publice cu privire la necesitatea condamnării lui Șor din partea conducerii de vîrf a țării și multor exponenți ai guvernării a reprezentat nu altceva decât o presiune fără precedent asupra justiției, presiune care s-a încununat cu decizia abuzivă din data de 13 aprilie 2023.

În pofida acestui fapt, decizia respectivă, chiar dacă este executorie încă nu este irevocabilă, deci Ilan Șor nu are statut de condamnat definitiv. În acest caz este necesar de a respecta principiul prezumției de nevinovăție până la o decizie irevocabilă a instanței. Parlamentul nu a așteptat o decizie irevocabilă și a anunțat și votat fastuos hotărârea de încetare a mandatului lansând pentru întreaga societate că Șor este condamnat irevocabil și vinovat de infracțiunea care i se impută.

Astfel, considerăm că prin aplicarea sancțiunii suplimentare de ridicare a mandatului ca motiv al condamnării, înainte ca decizia să devină irevocabilă Parlamentul a sfidat **principiul prezumției de nevinovății** statuat la art. 21 din **Constituție**. Mai mult ca atât în această speță poate fi incident și art. 4 al Protocolului 7 al CEDO – dreptul de a nu fi judecat/sanționat de două ori. Deputatul Ilan Șor, fără ca să existe o dispoziție în sensul interdicției de ocupare a unei funcții publice, în afară de sancțiunea aplicată de judecată mai este pedepsit repetat de Parlament prin retragerea mandatului de deputat, o sancțiunea care poate fi calificată ca un administrativ/penală în sensul cazului descris.

Principiul prezumției nevinovăției este enunțat în actele internaționale la care Republica Moldova este parte, în special art. 11 al Declarației Universale a Drepturilor Omului: „Orice persoană acuzată de comiterea unui act cu caracter penal are dreptul să fie presupusă nevinovată până când vinovăția sa va fi stabilită în mod legal în cursul unui proces public în care i-au fost asigurate toate garanțiile necesare apărării sale“, art. 14 al Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice, art. 6 alin. (2) al Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale: „Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată până când vinovăția sa va fi legal stabilită.“. Presumția nevinovăției este un drept intangibil, de origine cutumiară al dreptului public internațional și comportă aceeași valabilitate și în perioada conflictelor armate internaționale și interne.

Presumția nevinovăției este aplicată în cadrul jurisprudenței europene, fiind parte integrantă a dreptului la un proces echitabil. Acest principiu prevede, printre altele, și obligația instanțelor judecătorești naționale, precum și a autorităților publice, de a nu susține în niciun fel de circumstanțe că o persoană este vinovată de comiterea unei infracțiuni, dacă această infracțiune nu a fost dovedită pe cale judiciară.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a declarat în cazul *Minelli v. Elveția* (25 martie 1983) că prezumția nevinovăției este violată în cazul în care decizia unei instanțe judecătorești exprimă opinia referitor la vinovăția unei persoane în circumstanțele în care persoana în cauză nu a avut posibilitatea să se apere contra acuzațiilor aduse ei. Astfel poate fi și cazul absenței unei decizii formale; este doar suficient să existe o aluzie că instanța consideră vinovat acuzatul.

Obligația de a respecta prezumția nevinovăției se aplică nu doar în cazurile penale. În comentariul la art. 14 al Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice, Comitetul Pactului a evidențiat obligația tuturor autorităților publice „să se abțină de la prejudicierea rezultatelor procesului“. În cazul *Krause v. Elveția* (3 octombrie 1978), Comisia de la Strasbourg a explicat că în timp ce oficialii pot anunța în public existența suspiciunilor, prezumția nevinovăției va fi violată în cazul unor declarații formale din partea autorităților.

Concluziile despre vinovăția persoanei de săvârșirea infracțiunii nu pot fi întemeiate pe presupuneri. Respectarea acestei reguli are drept rezultat efecte juridice favorabile sau posibilitatea survenirii acestora în cazul în care toate dubiile privind probarea învinuirii care nu pot fi înlăturate, în condițiile CPP al RM, se interpretează în favoarea bănuیتului, învinuitului, inculpatului. În cazul *Popovici*

vs Moldova Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat că a avut loc violarea art. 6 al Convenției, și anume a pct. 2 – încălcarea principiului intangibil al prezumției nevinovăției.

Din conținutul normei constituționale se deduc trei principii: prezumpția nevinovăției, caracterul public al procedurilor penale și posibilitatea persoanei de a utiliza toate mijloacele procedurale necesare pentru apărarea sa. Ultimul principiu consacră ideea că partea apărării dispune de un șir de pârghii care pot fi utilizate pentru apărarea persoanei în procesul de probare a vinovăției de către partea acuzării, inclusiv dreptul de a nu fi urmărit, judecat sau pedepsit de mai multe ori pentru aceeași faptă (HCC 26/10).

Principiul în cauză presupune că cel care prin conduita sa a ignorat ordinea de drept va răspunde o singură dată pentru fapta ilicită, pentru o încălcare a legii se va aplica o singură sancțiune juridică. Acest principiu constituțional se aplică nu numai în cauzele penale, dar și în cauzele contravenționale, precum și în orice altă formă de răspundere juridică din aceeași materie de drept (penală sau civilă).

Principiul constituțional de a nu fi urmărit, judecat sau pedepsit de mai multe ori pentru aceeași faptă impun în linii mari autorităților publice competente nu numai interdicția de a judeca repetat persoana, dar și interdicția de a urmări de mai multe ori persoana pentru aceeași faptă. În practică, ultima interdicție trezește multe controverse, deoarece, în materie penală, puțini înțeleg că acest principiu se aplică și în cazul când persoana a fost supusă unei urmăriri ce nu a condus la condamnare. (HCC 26/10)

Principiul *non bis in idem* impune autorităților publice competente nu doar interdicția de a judeca repetat o persoană, dar și interdicția de a urmări penal de mai multe ori persoana pentru aceeași faptă (HCC 12/15).

Principiul *in dubio pro reo* - nimeni nu este obligat să-și dovedească nevinovăția, sarcina probațiunii revenind acuzării, iar situația de cubiu este interpretativă în favoarea celui acuzat (HCC 6/15).

Curtea Europeană a menționat frecvent în jurisprudența sa că prezumpția de nevinovăție, garantată de art. 6 p. 2 al Convenției, este unul din elementele unui proces echitabil. Aceasta ar fi încălcată dacă o declarație a unui funcționar public cu privire la o persoană acuzată de o infracțiune ar reflecta opinia că este vinovată înainte ca acest lucru să fie legal stabilit (Popovici v Moldova).

Curtea europeană a reținut în jurisprudența sa constantă faptul că prezumția nevinovăției este aplicabilă nu doar în procedurile penale, ci și în cazurile în care instanțele naționale au trebuit să se pronunțe cu privire la vinovăție. Scopul acestei prezumții este să împiedice emiterea oricăror opinii potrivit cărora reclamantul ar fi vinovat, înainte ca aceasta să fie condamnat conform legii. Este suficient ca, să existe o asemenea opinie care ar sugera că autoritatea publică îl privește pe reclamant ca fiind vinovat (*Allenet de Ribemont v Franța* 1995) (HCC 7/15).

5) Incidența dreptului constituțional de a fi ales.

Conform art. 38 din Constituție, Voința poporului constituie baza puterii de stat care se exprimă prin alegeri libere iar dreptul de a fi ales este un drept garantat cetățenilor Republicii Moldova.

Art. 3 Protocolul I al Convenției Europene prevede dreptul la alegeri libere care să asigure libera exprimare a opiniei poporului cu privire la alegerea corpului legislativ.

Domnul Ilan Șor a fost ales deputat în Parlament la data de 11 iulie 2021 în baza unui sufragiu universal, egal, direct secret și liber exprimat. Alegerile au fost recunoscute de întreaga comunitate internațională iar Înalta Curte a validat mandatul deputatului în Parlament Ilan Șor, mandat pe o perioadă de 4 ani.

Prin horărârea abuzivă a Parlamentului, fără nici un temei legal a fost întrerupt mandatul de deputat al alesului poporului Ilan Șor nici la jumătate de mandat. Prin întreruperea abuzivă a mandatului de fapt este grav afectat dreptul fundamental de a fi ales prevăzut de Constituție și CEDO. Mai mult ca atât, prin această decizie este afectat principiul constituțional al suveranității naționale care aparține poporului și care a delegat o parte din purere la alegeri liderului partidului politic „ȘOR” Ilan Șor.

Doar poporul, prin intermediul alegerilor poate acorda sau retragere încrederea celor pe care i-au delegat să-i reprezinte în forul legislativ suprem al țării. Prin această decizie a Parlamentului este viciată voința poporului, deoarece prin anularea mandatului de deputat fără temeiuri legale această voință a fost modificată nu prin alegeri libere dar prin dorința majorității parlamentare de a se răfui cu un oponent politic.

Considerăm totodată, că hotărârea Parlamentului de încetare a mandatului de deputat a lui Ilan Șor, fără a aștepta o decizie irevocabilă pe cazul său este o măsură total disproporționată în raport cu dreptul fundamental de a alege și a fi ales, contrară jurisprudenței CEDO (a se vedea cazul *Patria c Moldova* 2020). În acest caz Curtea a concluzionat că ingerința în drepturile electorale a reclamantilor nu a respectat standardele impuse de Articolul 3 din Protocolul nr. 1. În particular, excluderea partidului reclamant din cursa electorală nu s-a bazat pe dovezi suficiente și relevante, procedurile în fața comisiei și instanțelor judecătorești nu au acordat partidului reclamant suficiente garanții împotriva arbitrariului, și că deciziile autorităților naționale nu au fost motivate și corespunzător au fost arbitrare.

6) Privind mandatul imperativ.

Prin adoptarea hotărârii de încetare a mandatului și declarare a vacanței funcției, Parlamentul de fapt l-a ridicat. Putem să numim cum dorim acest proces dar efectul este unul – revocarea mandatului și inițierea procedurii de validare a următorului mandat.

În acest sens, de fapt, suntem în fața unei persecuții politice din partea Parlamentului față de opoziție și liderul unui partid de opoziție, acțiuni care încălcă principiul constituțional care nu admite imperativitatea mandatului de deputat.

Conform art. 68 alin. (2) din Constituția RM, orice mandat imperativ este nul.

La acest aspect sunt relevante și urmează a fi menționate unele standarde internaționale:

Comisia de la Veneția a aprobat în 2019 un raport cu privire la rolul opoziției într-un Parlament democratic (CDL-AD(2010)025).

În rezoluția a APCE (nr. 1601 (2008), Adunarea Parlamentară a afirmat că existența „o opoziție politică în interiorul și în afara parlamentului este o componentă esențială a unei bune funcționări ai democrației”. Comisia de la Veneția este de acord cu acest lucru și este de părere că condițiile de drept și de fapt pentru opoziția parlamentară pașnică constituie un reper pentru evaluarea maturității democratice a oricărui sistem politic dat.

Comisia de la Veneția concluzionează că grupurile de partid constituie o entitate de bază importantă în procedurile parlamentare democratice și susține principiul reprezentării proporționale ca instrument important pentru asigurarea drepturilor de opoziție și minorități.

Comisia de la Veneția consideră că există anumite categorii de drepturi ale opoziției parlamentare și ale minorității care sunt deosebit de importante și ar trebui să fie în general recunoscut. Acestea sunt (i) drepturi procedurale de participare, (ii) drepturi speciale de supraveghere și controlul guvernului, (iii) dreptul de veto sau de întârziere pentru anumite decizii ale unui caracter fundamental, (iv) dreptul de a cere revizuirea constituțională și (v) protecție împotriva persecuției și abuzului.

În fiecare dintre aceste categorii sistemul constituțional național ar trebui să recunoască și să garanteze minorităților parlamentare un anumit nivel de protecție legală și reală.

Existența Comisiei de la Veneția se bazează pe ideea că democrația poate și ar trebui promovată și protejată „prin lege”. Recunoașterea legală a opoziției parlamentare și drepturile minorităților reprezintă o problemă centrală în acest sens. În același timp, elementul important pentru asigurarea unei bune democrații parlamentare este o politică tolerantă și tradiție și cultură matură, sub care fracțiunea guvernantă nu abuzează de puterea sa pentru a suprima opoziția, iar opoziția, la rândul ei, se angajează activ și constructiv în procesele politice.

Irevocabilitatea mandatului parlamentar este un principiu de bază general acceptat al democrațiilor europene. În acest context, în Rezoluția nr.1303(2002) privind funcționarea instituțiilor democratice în Moldova, Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei a cerut autorităților moldovenești "de a garanta cu claritate în legislație principiul irevocabilității mandatului parlamentar".

La acest aspect sunt relevante concluziile Curții date prin hotărârea nr. 8/2012

"2. În sensul prevederilor "în exercitarea mandatului, deputații sînt în serviciul poporului", "orice mandat imperativ este nul" de la alineatele (1) și (2) ale articolului 68 din Constituție:

- mandatul reprezentativ semnifică dreptul delegat de poporul Republicii Moldova, ca titular al suveranității naționale, deputaților în Parlament pentru exercitarea puterii legislative ca parte componentă a puterii de stat, în baza și în conformitate cu prevederile constituționale și legale;

- deputații în Parlament își exercită mandatul în mod direct, liber și efectiv, potrivit intimei lor convingeri, în interesele întregului popor.

3. În sensul alineatului (2) al articolului 69 din Constituție, încetarea calității de deputat prin "ridicarea mandatului" poate avea loc în condițiile expres prevăzute de Constituție, de legile care reglementează organizarea și funcționarea Parlamentului și care definesc statutul deputatului."

6) Cu referire la încetarea mandatului de deputat.

Potrivit art. 60 din Constituție Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova, fiind compus din 101 deputați.

Durata mandatului de deputat este de 4 ani reieșind din prevederile art. 63 alin. (1) din Constituție.

Conform art. 68 din Constituție în exercitarea mandatului, deputații sunt în serviciul poporului iar orice mandat imperativ este nul.

Constituția prevede cazurile expres de încetare a mandatului de deputat la art. 69 alin. (2): întrunire legală a noului Parlament; demisie; ridicare; incompatibilitate și deces.

Procedura ridicării mandatului de deputat este reglementată de Legea despre statutul deputatului în Parlament. Pînă în anul 2003, Legea despre statutul deputatului în Parlament prevedea procedura ridicării mandatului în caz de condamnare penală. După anul 2003 aceste reglementări au fost excluse.

Ulterior, au fost introduse prevederi ce țin de ridicarea mandatului în caz de constatarea conflictelor de interese, incompatibilități, nedepunere a declarației de avere și dispunerii confiscării averii nejustificate prin hotărîre irevocabilă.

Pînă în prezent, legea nu reglementează expres procedura ridicării sau încetării mandatului în caz de condamnare penală.

În acest sens în anul 2015 a fost solicitată de la Curtea Constituțională interpretarea art. 69 și 70 din Legea supremă cu privire la încetarea mandatului în caz de condamnare.

Prin hotărîrea nr. 2 din 20 ianuarie 2015 Curtea a interpretat aceste prevederi constituționale. Astfel, constatăm că baza juridică cu privire la încetarea mandatului pe motiv de condamnare penală rămîne a fi anume această hotărîre a Curții.

Autorii hotărîrii contestate au făcut trimitere la această importantă interpretare dar au omis elemente cheie care nu pot fi ignorate în speța în examinare.

Curtea, în actul său a subliniat următoarele:

„133. Astfel, încălcarea/pierderea condițiilor de eligibilitate implică două tipuri de consecințe, în funcție de momentul constatării încălcării condițiilor de eligibilitate, înainte sau după validarea alegerilor:

(1) Dacă ineligibilitatea se va dovedi până la validarea rezultatelor alegerilor și expirarea perioadei în care acestea pot fi contestate, mandatul persoanei nu va fi validat;

(2) Dacă ineligibilitatea se va dovedi după validarea rezultatelor alegerilor și expirarea perioadei în care acestea pot fi contestate sau dacă, în timpul mandatului, se va constata unul din cazurile de ineligibilitate prevăzute de Codul electoral, inclusiv condamnarea prin hotărâre judecătorească definitivă și irevocabilă pentru infracțiuni săvârșite cu intenție, persoana se află în incompatibilitate absolută cu calitatea de deputat în Parlament, mandatul acesteia încetând de drept.

134. Mai mult, în cazul existenței unei hotărâri judecătorești definitive și irevocabile, aceasta produce efecte "*ipso jure*", fiind inadmisibilă și contrară principiului preeminenței dreptului posibilitatea cenzurării acesteia printr-o decizie a Parlamentului, care este un organ eminent politic. Astfel, decizia instanței de judecată generează pierderea mandatului de deputat – în general numită "decădere". În consecință, Parlamentul va declara vacanța mandatului de deputat."

În partea constatoare Curtea a reiterat concluziile sale după cum urmează:

*„În sensul articolelor 1 alin.(3), 38 alin.(2), 69 alin.(1) și 70 alin.(2) din Constituție, în cazul condamnării pentru infracțiuni săvârșite cu intenție și/sau condamnării la închisoare (privațiune de libertate) prin hotărâre judecătorească **definitivă și irevocabilă**, indiferent dacă a survenit înainte sau după validarea mandatului, deputatul este în situație de ineligibilitate, fiind incompatibil cu calitatea de deputat. (HCC nr. 2/2015)."*

După cum s-a menționat deja legea nu prevede expres cazurile de încetare a mandatului în baza unei decizii de condamnare.

Dar constatarea Curții Constituționale în HCC nr. 2/2005 este una fără echivoc. Incompatibilitatea cu calitatea de deputat intervine doar ca urmare a unei condamnări la închisoare prin hotărâre judecătorească **definitivă și irevocabilă**.

Reiterăm că nu suntem de acord cu interpretarea dată de autorii actului contestat ce ține de aplicarea art. 120 din Constituție. Nimeni nu contestă faptul că orice hotărâre judecătorească definitivă este obligatorie. Dar atunci când vorbim de dreptul penal, de sentințe cu privare de libertate, chiar dacă actul judecătoresc devine executoriu după decizia instanței de apel, acest act nicidecum nu este irevocabil în sensul art. 120 din Legea Supremă.

În cazul din speță, potrivit deciziei instanței domnul Ilan Șor este condamnat la privațiune de libertate cu interdicția de a ocupa funcții în sistemul bancar.

Potrivit sentinței, domnul Ilan Șor nu are interdicția de a ocupa funcții publice, deci sub acest aspect, Parlamentul nu a avut nicio atribuție cu privire la punerea în

executare a acestei decizii de judecată. Parlamentul nu este responsabil de executarea sentințelor penale.

Art. 120 din Constituție nu reglementează procedura de executare a deciziilor de judecată ci consacră obligativitatea respectării acestora. Mai mult ca atât caracterul definitiv al hotărârii de judecată, în acest caz are sensul de hotărâre irevocabilă.

Mai mult ca atât, potrivit jurisprudenței CEDO, persoana nu poate fi considerată că are statut procesual de condamnat până nu va epuiza toate căile ordinare de atac, iar hotărârea în privința sa va deveni irevocabilă, în sensul art. 4 din Protocolul 7 al Convenției (a se vedea cauza Nikitin c. Rusiei, 2004).

Hotărârea judecătorească irevocabilă în procedura penală, care nu poate fi contestată prin exercitarea unei căi ordinare de atac, urmează a fi diferențiată de cea definitivă care poate fi atacată.

Astfel, toate hotărârile irevocabile sunt definitive dar nu toate hotărârile definitive sunt irevocabile.

Prin hotărârea nr. 32/20166 Curtea Constituțională a stabilit că:

„54. Potrivit articolului 120 din Constituție, respectarea sentințelor și a altor hotărâri definitive ale instanțelor judecătorești este obligatorie.

55. Curtea relevă că respectarea hotărârilor judecătorești se exprimă prin obligativitatea executării acestora.

56. În vederea soluționării prezentei cauze, Curtea consideră necesar să clarifice noțiunile de hotărâre judecătorească "definitivă" și hotărâre "irevocabilă", termeni care urmează a nu fi confundați.

57. Curtea reține că o hotărâre definitivă nu poate fi rejudecată de aceeași instanță, dar poate fi rejudecată de către o altă instanță superioară. Hotărârea definitivă are autoritatea de lucru judecat.

58. O hotărâre la adăpostul căilor de atac este deseori numită incorect "definitivă", un termen care trebuie să fie totuși rezervat numai hotărârilor judecătorești cu autoritate de lucru judecat, de la pronunțarea lor și indiferent de căile de atac deschise.

59. Dimpotrivă, o hotărâre judecătorească care nu mai este susceptibilă niciunei căi de atac ordinare sau care nu mai este susceptibilă căilor de atac deoarece acestea au fost epuizate sau deoarece termenele de exercitare a acestora au expirat, este irevocabilă (nu poate fi rejudecată de nicio jurisdicție, cu excepția unor cazuri excepționale, prin intermediul acțiunii în revizuire). O astfel de hotărâre dobândește putere de lucru judecat.

60. Astfel, trebuie să se facă distincție între (1) "puterea de lucru judecat" sau "irevocabilă", care sunt calitățile unei hotărâri ce împiedică alte procese având ca obiect ceea ce a fost deja judecat, și (2) "autoritatea de lucru judecat" sau "definitivă", care sunt calitățile unei hotărâri ce poate fi contestată printr-o cale ordinară de atac. Astfel, deși orice hotărâre irevocabilă este și definitivă, nu orice hotărâre definitivă este și irevocabilă.

61. Prin urmare, noțiunea de hotărâre "definitivă", care poate fi atacată printr-o cale de atac, trebuie să fie diferențiată de cea de hotărâre "irevocabilă", care nu poate fi contestată prin exercitarea unei căi de atac ordinare sau extraordinare."

În cazul din speță, decizia de condamnare a lui Ilan Șor nu a dobândit puterea lucrului judecat, necesar pentru încetarea mandatului, deoarece poate fi atacată cu recurs iar soluțiile date de Curtea Supremă ar putea fi diferite decât cele date de instanța de fond și apel. Astfel nu suntem în situația de ineligibilitate sau incompatibilitate precum s-a expus Curtea în HCC nr. 2/2015.

Atragem atenția că autorii au amintit de precedentul fostului deputat Vlad Filat și Decizia Curții nr. 152a/2016. La acest capitol reiterăm că acest precedent nu este relevant din simplu motiv că în cazul Filat, chiar dacă par asemănătoare există o diferență vădintă. În sentința de condamnare a dlui FGilat a fost ipusă interdicția de ocupare a funcțiilor publice și în cazul în care decizia a devenit executorie atunci din punct de vedere teoretic s eputa vorbi despre interveția Parlamentului pentru a executa un punct separat de sancțiune complementară.

În cazul Șor nu există o astfel de interdicție, astfel nu poate fi pusă problema executării deciziei de judecată de către Parlament.

Luând act de cele expuse, considerăm că a fost depășit cadrul constituțional prevăzut la art. 63 și 69 din Constituție dat fiind că a fost întrerupr abuziv înainte de termen mandatul de deputat și au fost aplicate condiții de încetare a mandatului care nu sunt prevăzute nici de Constituție nici de lege.

7) Privind cerința suspendării hotărârii contestate.

Potrivit art. 25¹ alin. (1) din Legea cu privire la Curtea Constituțională, acțiunea actelor normative sesizate poate fi suspendată pînă la soluționarea în fond a cauzei. Alin. (2) al aceluiași articol prevede că pot fi suspendate actele cu caracter individual emise de Parlament care se referă la persoanele oficiale de stat exponente ale unui interes public/politic deosebit.

Hotărîrea Parlamentului contestată a intrat în vigoare imediat de la adoptare. Această hotărâre este deja semnată și remisă Comisei Electorale Centrale în vederea inițierii procedurii de validare a următorului candidat supleant pe listele partidului politic „ȘOR”. Comisia Electorală Centrală deja a inclus acest subiect în agendă și urmează să adopte o decizi respectivă. Imediat după emiterea hotărîrii CEC materialele vor fi transmise Curții Constituționale spre validare. În asemenea cazuri validarea

candidatului supleant are loc într-un termen foarte restîns, pînă la 10 zile. Odată validat candidatul supleant devine deputat iar hotărîrea Înaltei Curți este definitivă și nu poate fi supusă niciunei căi de atac. Nu există nicio procedură legală, la moment, dar nici practică de anulare/revocare a unor astfel de decizii. Nu există nici precedente de restabilire a mandatelor de deputat în caz de stabilire în drepturi urmare a unor erori sau grave încălcări.

În cazul deputatului Ilan Șor situația nu este una irevocabilă, reieșind din argumentele expuse supra. Un recurs examinat obiectiv în cadrul unui proces echitabil în fața Curții Supreme de Justiție ar putea întoarce soluțiile instanțelor de fond și de apel. În asemenea circumstanțe, dacă deja va fi validat următorul candidat pe lista partidului „ȘOR” nu va exista o procedură legală și constituțională de a restabili mandatului ridicat al deputatului Ilan Șor. Deci, odată validat un nou deputat, situația va reprezenta un fapt consumat, imposibil de remediat.

Necesitatea suspendării acțiunii hotărârii contestate este dictată de faptul că sunt incidente mai multe drepturi fundamentale și principii constituționale, precum: separația puterilor în stat, dreptul de a fi ales, durata mandatului de deputat, reprezentativitatea mandatului de deputat, interzicerea unui mandat imperativ, dreptul de acces la justiție și la un recurs efectiv și prezumția de nevinovăție.

În acest sens sunt relevante concluziile Curții Constituționale într-un caz relevant, stabilit prin Decizia nr. 144/2021. Curtea a stabilit următoarele:

„11. În acest sens, pe 6 septembrie 2021, Președintele Republicii a emis Decretul nr.147-IX privind încetarea de drept a mandatului de membru al Consiliului Superior al Procurorilor al domnului Dumitru Pulbere. Pe aceeași dată, Președintele Republicii a emis Decretul nr.148-IX privind constituirea Comisiei pentru organizarea și desfășurarea concursului de selectare a candidatului la funcția de membru al Consiliului Superior al Procurorilor din rîndul societății civile.

12. Avînd în vedere că a fost declanșat procesul de desemnare a unui nou membru în Consiliul Superior al Procurorilor, Curtea reține că, în eventualitatea în care va declara neconstituțional articolul 76 alin.(1) lit.i¹⁾ din Legea cu privire la Procuratură (care se referă la încetarea *ope legis* a mandatului membrilor Consiliului Superior al Procurorilor) și Decretul Președintelui Republicii Moldova nr.147-IX din 6 septembrie 2021, fără a suspenda acțiunea actelor respective, hotărîrea sa va fi lipsită de efectivitate, dat fiind caracterul ei *ex nunc* obișnuit.

13. Din aceste motive, Curtea va dispune suspendarea acțiunii articolului 76 alin.(1) lit.i¹⁾ din Legea cu privire la Procuratură și a Decretului Președintelui Republicii Moldova nr.147-IX din 6 septembrie 2021 privind încetarea de drept a mandatului de membru al Consiliului Superior al Procurorilor al domnului Dumitru Pulbere, pînă la soluționarea cauzei.

14. Totodată, Curtea reține că pentru a fi respectat principiul loialității constituționale (a se vedea HCC nr.7 din 18 mai 2013, § 49; HCC nr.33 din 10 octombrie 2013, § 50; HCC nr.30 din 8 decembrie 2015, § 43), Președintele Republicii trebuie să aștepte soluția Curții Constituționale cu privire la această sesizare și să suspende procesul de numire a unui nou membru în Consiliul Superior al Procurorilor (a se vedea, *mutatis mutandis*, HCC nr.9 din 14 februarie 2014, § 68; HCC nr.12 din 7 mai 2020, § 88; DCC nr.137 din 7 decembrie 2020, § 12; DCC nr.20 din 16 februarie 2021, § 5).”

Astfel, considerăm că este total justificat atât în drept cât și în fapt cerința de a suspenda acțiunea hotărârii contestate pînă la examinarea în fond a sesizării.

VI. CERINȚELE SESIZĂRII

În temeiul celor expuse mai sus, în baza articolului 135, alineatul (1), litera a) din Constituția Republicii Moldova, a articolul 4, alineatul (1), litera a) și art. 25¹ al Legii cu privire la Curtea Constituțională, și a articolului 4, alineatul (1), litera a) și art. 7¹ al Codului jurisdicției constituționale, solicităm Curții Constituționale a Republicii Moldova următoarele:

- A. Primirea și acceptarea spre examinare a prezentei sesizări;
- B. Suspendarea acțiunii Hotărârii Parlamentului privind declararea vacanței unui mandat de deputat în Parlament nr. 92 din 27 aprilie 2023 pînă la examinarea în fond a sesizării;
- C. Verificarea constituționalității Hotărârii Parlamentului privind declararea vacanței unui mandat de deputat în Parlament nr. 92 din 27 aprilie 2023;
- D. În vederea neadmiterii afectării drepturilor constituționale ale domnului ȘOR în calitate de deputat ales și pentru a nu admite consecințe iremediabile, solicităm respectuos Înalta Curte să nu purceadă la validarea următorului deputat de pe lista partidului politic „ȘOR” pînă la examinarea prezentei sesizări.

VII. Declarația și semnătura autorilor sesizării

Autorul sesizării declară pe propria sa onoare că informațiile prezentate Curții sunt veridice, fapt pentru care semnează:

Cu cea mai înaltă considerație pentru Onorata Curte,

Spustolova Reghina
Fatescu Vladimir
Denis Wano
Petrus Jordan
Mariana Tauber